

СОЦІАЛЬНА КУЛЬТУРА УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Сергій КУКСЕНКО

канд. істор. наук,

Черкаський державний фаховий бізнес-коледж, м. Черкаси

Українське суспільство на сучасному етапі перебуває у стані глибоких трансформацій, зумовлених впливом глобалізаційних процесів та збройної агресії росії. З одного боку, глобалізація сприяє інтеграції до світового соціокультурного простору, а з іншого – війна актуалізує питання національної ідентичності, безпеки та соціальної згуртованості. Як засвідчують регулярні моніторингові дослідження Інституту соціології НАН України, Центру Разумкова, Київського міжнародного інституту соціології, Фонду «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, Соціологічної групи «Рейтинг» [1-8], війна викликала масштабні та суперечливі зміни у соціальних процесах, настроях і ціннісних орієнтаціях українців.

«Соціальна культура», на відміну від більш загальної категорії «культура», акцентує увагу не на продуктах творчої діяльності, а на способах соціальної взаємодії, системі соціальних норм, цінностей, інститутів і моделей поведінки. Вона становить «світ відносин», «визначає спосіб взаємодії між людьми, формує моральні принципи, цінності та норми поведінки..., ключові соціальні компетенції, що допомагають людям ефективно взаємодіяти в суспільстві» [9, С. 15]. У межах даного дослідження «соціальна культура» розуміється як багаторівнева система, що включає: ціннісний рівень (ідеали, переконання); нормативний рівень (соціальні норми); поведінковий рівень (соціальні практики); символічний рівень (мова, традиції, символи); інституційний рівень (соціальні інститути та організації).

Глобалізація є багатовимірним процесом, що охоплює економічну, політичну, інформаційну та культурну сфери. Вона сприяє формуванню єдиного світового простору, інтенсифікації міжкультурних контактів і поширенню універсальних соціальних стандартів. Переважна більшість дослідників більшу увагу приділяє аналізу економічної складової, явно недооцінюючи соціально-культурні чинники, які розвиваються разом із змінами в економіці, але часто за власними сценаріями. Оскільки, на даному етапі, основним рушієм глобалізації є країни ліберальної демократії (Захід), то саме притаманні їм моделі, практики і цінності поширюються на інші країни. В українському контексті глобалізація впливає на соціальну культуру як інструмент (пост)модернізації та проявляється у таких ключових процесах: цифровізація соціальних відносин (зокрема через державні сервіси); поширення демократичних норм і правових стандартів; інтеграція до європейського соціокультурного простору; трансформація комунікаційних і споживчих практик. Тривала боротьба між проєвропейським цивілізаційним вибором (актуалізованим Революцією Гідності) та російськими наративами сприяла не лише відкритості, а й гострішому усвідомленню власної культурної відмінності від «російського світу», який намагався видавати себе за альтернативний проєкт глобалізації.

Разом із тим глобалізація має амбівалентний характер і поряд із значними позитивними змінами породжує проблеми «екологічно-ресурсного, соціального та глобально-регулятивного походження» [10, С. 10]. Глобалізація створює ризики культурної уніфікації та втрати національної ідентичності; зростання соціальної нерівності; посилення інформаційних впливів; девальвації традиційних цінностей. Так, поширення примітивних стандартів суспільства масового споживання, доступність інформації, віртуалізація соціальних відносин та поява цифрової ідентичності при збереженні стереотипів «соціальної поведінки та масової свідомості» [11, С. 5] породжують ряд негативних наслідків, серед яких зниження рівня і престижності освіти та науки. Таким чином, глобалізація виступає водночас чинником модернізації та джерелом нових соціокультурних викликів.

Збройна агресія РФ, що триває з 2014 р. і набула повномасштабного характеру з 2022 р., стала визначальним чинником трансформації українського суспільства. Війна спричинила: консолідацію національної ідентичності; зростання ролі громадянських цінностей; активізацію волонтерського руху та горизонтальних мереж; підвищення значущості безпеки, свободи та гідності. [3, С. 44-52, 56, 62-64; 12, С. 17-18; 13, С.10, 13]. Відповідно до теорії ціннісних змін, можна спостерігати поєднання матеріалістичних і постматеріалістичних орієнтацій: прагнення до фізичного виживання співіснує з боротьбою за свободу і самореалізацію. Це зумовлює необхідність комплексного осмислення трансформацій соціальної культури як важливого ресурсу національної стійкості. Моніторингові дослідження засвідчують значні трансформації соціальної культури: ідентичності – від постколоніальної невизначеності («пострадянськість») до консолідації навколо проєвропейських цінностей (вихід українців з російського соціокультурного простору; національної консолідації чи, можливо, і завершення формування політичної нації, у якій громадянська ідентичність переважає над етнічною; мовно-культурних практик – зростання ролі української мови та українських культурних продуктів [13, С.10], перейменування топонімів, пов'язаних з імперським минулим; мілітаризація культури – формування спротиву і оборони; посилення європейської спрямованості та модернізаційних процесів, зростання значущості свободи, гідності, безпеки, солідарності – стрімкий перехід у 2022 р. від суспільства споживання до суспільства взаємодопомоги); мережевої самоорганізації – спалах солідарності, волонтерської культури, невідконтрольних державним інститутам [3, С. 62-64; 13, С.13]; резильєнтності – адаптація до життя в умовах постійного ризику без втрати функціональності стає повсякденною компетенцією широких верств населення; нової соціальної стратифікації та нерівності – поява нових груп населення, які виникли у зв'язку з відмінностями особистого досвіду війни: військові, ветерани, особи з інвалідністю, вдови та вдівці, ВПО, емігранти, репатріанти та люди, які проживали/проживають в окупації, колаборанти; зростання запиту на радикальну справедливість та особлива чутливість суспільства до дій представників влади [3, С. 72-79; 12, С.17-18; 13, С. 6 -58. С.9 – 11, 24-33].

Війна несе українському суспільству непоправні втрати, має великий руйнівний вплив на всі аспекти життєдіяльності країни, породжує низку складних соціокультурних проблем: накопичення соціальної втоми; поширення травматичного досвіду; зростання соціальної та майнової нерівності; формування нових ліній соціального поділу [3, С. 114-119]. Їх посилюють такі деструктивні чинники, як корупція, бюрократія [3, С. 112-114; 13, С.11, 39-40], «централізація прийняття рішень без урахування місцевих потреб», «незаконні затримання, насильство або інші зловживання з боку силових структур» [14, С. 69], зростання частки знедолених, нерівномірність розподілу тягаря війни між різними групами населення [2, С. 189; 13, С. 11, 39-40], інформаційні атаки ворога, «безвідповідальність, відвертий популізм та кваліфікаційна невідповідність управлінців викликам часу» [14, С. 109]. Все це може зруйнувати довіру та солідарність українського суспільства, стати пусковим механізмом виникнення конфліктів і криз, поділу на «своїх» і «чужих». Водночас глобалізаційні процеси продовжують впливати на суспільство, формуючи нові моделі поведінки, що не завжди узгоджуються з умовами воєнного часу.

Таким чином, соціальна культура українського суспільства зазнає глибоких, багатовимірних трансформацій. З одного боку, глобалізація виступає драйвером модернізації, прискорюючи цифровізацію, інтеграцію європейських цінностей (свобода, толерантність, гендерна рівність) та формування відкритого суспільства. З іншого боку, російська агресія вимушено активує архаїчні механізми колективного захисту, мілітаризує свідомість та консервує стан «оточеної фортеці», що створює внутрішню напругу між прагненням до індивідуалізму (постмодерн) та вимогою жертвовності заради спільного виживання.

Війна стала безпрецедентним каталізатором завершення формування політичної нації, подолання постколоніальної невизначеності та консолідації довкола цінностей гідності й суверенітету. Соціальна культура виступає ключовим ресурсом резильєнтності (стійкості)

держави. Однак, як засвідчують дані моніторингів, з третього року повномасштабної агресії відсутність чітких часових перспектив та результатів завершення війни деструктивно впливають на українське суспільство. Зростаюча втома від війни, соціальна стратифікація за досвідом та нерівномірністю розподілу тягаря війни посилюються відсутністю обіцяних/очікуваних перемог, частими тривогами та блекаутами, гальмуванням євроінтеграційних реформ. Якщо ці виклики залишатимуться поза увагою державної політики, соціальна культура може трансформуватися з фактора єднання на фактор фрагментації.

Системні трансформації соціальної культури потребують не ситуативного реагування, а формування довгострокової стратегії. Така стратегія має базуватися на постійному соціологічному моніторингу (врахуванні запиту на справедливість) і включати: запровадження програм психосоціальної підтримки для подолання колективної травми; забезпечення соціальної справедливості та розвитку комунікації між різними групами населення (ветерани, ВПО, місцеві громади), створюючи умови для посилення єдності і солідарності суспільства; дебюрократизацію управління та децентралізацію прийняття рішень із урахуванням локальної специфіки.

Список використаних джерел:

1. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. 2020-2023. URL: <https://isnasu.org.ua/publish/ukrainske-suspilstvo/issues.php>.
2. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024: Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2024. 450 с.
3. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2025: Колективна монографія. Київ: Інститут соціології НАН України, 2025. 404 с.
4. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/category/publications?years=2026%2B2025%2B2024%2B2023%2B2022&page>
5. Центр Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia>
6. Київський міжнародний інститут соціології. URL: <https://www.kiis.com.ua/>
7. Соціологічна група «Рейтинг». Новини та прес-релізи. URL: <https://www.ratinggroup.ua/news>
8. Київський міжнародний інститут соціології. Прес-релізи та звіти. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&page=4>
9. Куксенко С. І., Шаповал В. Соціальна культура: міст між минулим і майбутнім. Візуальне мистецтво, соціальна культура, комунікація: традиції та сучасність: матеріали II Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Черкаси, 28 листопада 2024 р. Черкаси: ЧДБК, 2024. С.14-17.
10. Сіденко В.Р. Нові глобальні виклики та їх вплив на формування суспільних цінностей. *Український соціум*. 2014. №1. С. 7 – 21. URL: https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2014/01/7-21_no-1_vol-48_2014_UKR.pdf
11. Куксенко С. І. Правосвідомість і життєві цінності українського суспільства та європейських демократій. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2020. №1. С. 3-7.
12. Аналіз основних тенденцій у сфері колективних ідентичностей українського суспільства: виклики національній безпеці: аналіт. доп. Київ: НІСД, 2024. 68 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISS-analytrep.2024.13>
13. Українське суспільство – 2025: зміни, спричинені війною, очікування та виклики на шляху переходу до миру, роль ветеранів у суспільно-політичних процесах. Соціологічне дослідження Центру Разумкова за підтримки Представництва Фонду Конрада Аденауера, листопад 2025 р. *Національна безпека і оборона*. 2025. № 3-4. С. 6 -57.

14. Суспільно-політична солідарність в Україні в умовах війни: монографія. Київ : ІПіЕнД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2024. 400 с.

СПЕЦИФІКА НАВЧАННЯ В УНІВЕРСИТЕТІ ПРИКЛАДНИХ НАУК м. САНКТ-ПЕЛЬТЕНА В РАМКАХ ПРОГРАМИ ERASMUS+

Тетяна ПАРХОМЕНКО

координатор програми

академічної мобільності Еразмус+

Черкаський державний фаховий бізнес-коледж, м. Черкаси

Черкаський державний фаховий бізнес-коледж постійно розширює коло по співпраці з європейськими навчальними закладами-партнерами за міжнародною програмою академічної мобільності Еразмус+. Окрім підписання угоди про співпрацю з Університетом прикладних наук міста Фульда в Німеччині, також у 2024 році ЧДБК уклав угоду про співпрацю з Університетом прикладних наук міста Санкт-Пельтен, Австрія. Тим самим надавши студентам коледжу ще одну можливість отримати досвід навчання та познайомитись з культурною спадщиною Австрії.

Санкт-Пельтен – стародавнє місто, яке було засноване у 791 році братами Тегернзейського монастиря Адалбертом і Оттокараром. На той час монастир знаходився в центрі колишнього давньоримського міста Еліум Цетіум та мав на думку мешканців дивну назву «монастир святого Іполіта Римського». Тому мешканці в спілкуванні стали називати його Полит, а пізніше – Пельтен. Згодом монастир отримав назву Санкт-Пельтен, а з часом і місто, яке з'явилося та розрослося навколо монастиря, отримавши статус міста з 1050 року.

Сучасний Санкт-Пельтен розташований на березі річки Трайзен, в 65 кілометрах на захід від Відня та на північ від Альп. Місто знаходиться в південно-західному регіоні Нижньої Австрії.

Місто відоме своїми розкішними будівлями в стилі барокко, мальовничими площами, історією та сьогоденням культурного життя, які цікавлять туристів. Кількість населення міста Санкт-Пельтен на 2026 рік офіційно визнана приблизно 55 тисяч осіб. Також, за офіційними даними в місті мешкають більше 80 відсотків громадян Австрії та менше 20 відсотків мешканців, які мають іноземне громадянство.

В місті розташовано декілька університетів, одним з яких є USTP – Університет прикладних наук, який є партнером Європейського університетського альянсу E³UDRES², постійно розширює міжнародну діяльність, наукові дослідження та соціальні трансформації.

Університет прикладних наук пропонує бакалаврські програми з цифрових технологій, медіа, ІТ – безпеки, мобільності, охорони здоров'я, соціальних наук та управління. Це найбільший вищий навчальний заклад у Санкт-Пельтені, адаптований на практичну підготовку.

EPS (European Project Semester) або європейський проєктний семестр – це спеціальна програма академічної мобільності для студентів-бакалаврів. Вона пропонується кількома університетами Європи, серед яких і університет прикладних наук у Санкт-Пельтені. EPS розрахована на один семестр (близько 15 тижнів) і включає в себе міжнародну мобільність, командні проєкти, які складаються на основі різних навчальних дисциплін, навчання відбувається англійською мовою. Проєктна робота виконується для реальних потреб індустрії для фактичних замовників або для лабораторій університету з метою наукового дослідження.

Під час розробки проєкту студенти працюють у міжнародних командах від 3 до 6 осіб, де членами команди є студенти з різних країн. Керівником виступає викладач або